

«¡Defendemos Cataluña, Defendemos España!»

Lema de la Plataforma Adelante Cataluña (2006)

«No ens importa una societat democràtica o totalitària.
Volem, això sí, una societat catalana, ben catalana.»

Nosaltres Sols!, núm. 3 (setembre 1980)

«Tots som conscients del perill que afrontem de perdre la nostra identitat. Ha arribat l'hora de dir en veu alta i sense por allò que tots pensem: que ja n'hi ha prou, que primer som els catalans i no pas els immigrants.»

AUGUST ARMENGOL
Vicepresident de Plataforma per Catalunya

Introducció

UN CICLE HISTÒRIC (1966-2006)

Quina és la situació de la ultradreta avui? Ha estat diferent la ultradreta espanyola de Catalunya de la de la resta d'Espanya? Per què aquest sector numèricament irrellevant sempre ha tingut un ressò social desproporcionat? S'ha desenvolupat també una extrema dreta catalana separatista? Qui foren els «incontrolats» que protagonitzaren actes de violència durant els anys seixanta i setanta? Aquest assaig vol oferir una resposta a aquestes i a altres qüestions mitjançant una reconstrucció de l'evolució de l'extrema dreta a Catalunya durant els darrers quaranta anys, sense tòpics i defugint la denúncia antifeixista. Així, no pretén oferir una exposició de noms i sigles amb la voluntat de cridar l'atenció sobre eventuais «trames negres», sinó entendre les dinàmiques d'un espai polític fragmentat en nombroses capelles ideològiques i analitzar-ne els elements de canvi i continuïtat. En aquest sentit, el neologisme *Ultracatalunya* que dona títol a l'obra vol reflectir un extremisme dretà que inclou tant la ultradreta espanyola com un minoritari i estrident independentisme d'extrema dreta sorgit als anys vuitanta. Finalment, analitza la irrupció d'una nova dreta populista que representa la Plataforma per Catalunya [PxC], partit d'àmbit municipalista que reclama «un millor control de la immigració» (especialment musulmana) i que a les eleccions municipals de maig de 2003 aconseguí regidors a Vic, Manlleu, el Vendrell i Cervera.

L'obra reflecteix com al llarg de quatre dècades s'ha viscut un procés pel qual l'agressiu neofeixisme dels anys seixanta i el «neofranquisme» dels anys setanta i vuitanta s'han eclipsat per deixar pas en l'albada del segle XXI a un populisme dretà que cerca respectabilitat política i el suport d'un electorat ampli i heterogeni. La limitada presència institucional aconseguida per la PxC als comicis municipals de 2003 (amb un

regidor a les localitats de Cervera, Vic, Manlleu i el Vendrell) tanca un cicle polític en el si de l'extrema dreta.

En aquest sentit, Catalunya ha estat l'indret d'Espanya en el qual la ultradreta ha reflectit clarament la transició d'una extrema dreta «tradicional» —nostàlgica i corporativa— a una dreta populista i radical de tipus «postindustrial» i homologable a altres realitats europees.¹ D'aquí que el marc cronològic de l'estudi agafi des de la irrupció d'una ultradreta agressiva a mitjan anys seixanta (l'anomenat *búnker*) fins al present, en una evolució que apuntem tot seguit.

Del «neofranquisme» al rebuig a la immigració

Durant la darrereria del franquisme i la *Transició*, a Catalunya la ultradreta espanyola creà alarma social perquè escamots i organitzacions d'aquest signe protagonitzaren reiteradament episodis de violència. Nombroses agressions contra persones i entitats (llibreries, editorials, sales d'espectacles) foren reivindicades des d'aquest àmbit amb diferents rètols (Guerilleros de Cristo Rey, Partido Español Nacional-Socialista, Grupo de Acción Sindicalista) i tingueren una sinistra expressió el setembre de 1977, quan l'atemptat contra la revista *El Pápus* causà un mort i nombrosos ferits i marcà una inflexió decisiva del terrorisme d'extrema dreta. Aquest *esquadrisme* palesà la voluntat «ofensiva» de la ultradreta d'oposar-se als canvis polítics, especialment a les demandes autonomistes.

Tanmateix, l'alta visibilitat d'aquestes agressions enfosquí la important reorganització que experimentà aquest sector ideològic. Així, després de la mort de Franco van irrompre una vigorosa ultradreta neofranquista i un neofeixisme extraparlamentari representats a Catalunya, respectivament, per Fuerza Nueva [FN] i el Frente Nacional de la Juventud [FNJ]. Aquest dinàmic sector fou actiu fins pràcticament el fracassat cop d'Estat del 23 de febrer de 1981. Aleshores s'inicià una crisi profunda d'aquest espectre, agreujada pels resultats de les eleccions legislatives d'octubre de 1982, amb la victòria del Partido Socialista Obrero Español [PSOE] i la desfeta simultània de la ultradreta. El no-

tari Blas Piñar, màxim dirigent de FN, elegit diputat als comicis celebrats el 1979, perdé aleshores el seu escó i dissolgué el partit el novembre de 1982. En aquest marc, la ultradreta esdevingué més marginal que mai a Catalunya i Espanya.

Als anys vuitanta, amb l'estructura autonòmica de l'Estat ja desenvolupada, l'extrema dreta defugí la violència i adoptà una actitud «defensiva» davant del catalanisme i les seves reivindicacions: començà a assumir críticament la realitat estatutària com a irreversible i centrà els esforços a Catalunya en defensar els drets de la població de parla castellana suposadament vulnerats per les polítiques oficials de l'administració catalana. Paral·lelament, el caràcter *esquadrista* de la ultradreta rebrotà a mitjan anys vuitanta entre certs col·lectius *skinheads* i també es produïren els darrers episodis de violència, protagonitzats pel grup terrorista Milícia Catalana (actiu entre 1985-1986 i 1989-1991).

No fou fins al 1995 quan es produí una reorganització important en el si de l'extrema dreta espanyola amb vocació parlamentària, ja que aquell any es constituí Democracia Nacional [DN]. Amb aquesta formació d'àmbit estatal va aparèixer una nova línia de força en l'espectre ultradretà, caracteritzada per l'abandonament definitiu del discurs nostàlgic i de les consignes hereves del franquisme, tot adoptant com a principal referent el Front National francès dirigit per Jean-Marie Le Pen. Tanmateix, com hem apuntat abans, aquesta tendència d'homologació de la ultradreta catalana i espanyola amb l'europea tingué a Catalunya el 2003 una fita clara amb la irrupció de l'esmentada PxC, una dreta populista que ha trencat la marginalitat dels extremistes defugint la clivella «Catalunya/Espanya».

En aquest sentit, cal tenir present una realitat poc coneguda: des de final dels anys setanta la ultradreta espanyola ha assajat expandir-se a Catalunya trencant les fronteres lingüístiques i culturals que imposaven l'idioma i la cultura catalana. Així, entre 1978 i 1980 el neonazi Círculo Español De Amigos De Europa [CEDADE] creà un Partit Nacionalsocialista Català [PNSC] com a esquer per atraure eventuals ultradretans catalans. Aquest grupuscle, però, s'esllanguí fins a desaparèixer i fou seguit per l'esclat mediàtic d'un migrant col·lectiu separatista, Nosaltres Sols! [NS!],

actiu entre 1980 i 1982, que llençà la campanya «fora xarnegos». Els seus propòsits eren oposats als del PNSC: agrupar una ultradreta independentista en clau xenòfoba contra el nacionalisme espanyol. Per a NS! els Països Catalans es trobaven sotmesos al domini espanyol a causa d'una allau migratòria procedent d'arreu de l'Estat. Tot i que la campanya «fora xarnegos» va semblar agafar cos en termes relatius de mobilització d'alguns sectors nacionalistes catalans juvenils, NS! desaparegué i deixà un pòsit ideològic en el separatisme radical antimarxista.

En aquest marc, la PxC hauria superat aquesta dicotomia entre ultranacionalisme català i espanyol en articular una síntesi ideològica de «constitucionalisme» i «autonomisme» capaç de recollir el malcontentament d'un electorat potencialment dual (que es pot autopercebre eventualment com a catalanista o espanyolista) i per al qual la «qüestió nacional» ha esdevingut secundària en uns comicis locals davant la dicotomia entre «autòctons/forans». D'aquesta manera, el rebuig a la immigració actuarà com l'aglutinador d'un electorat per al qual la «qüestió nacional» ja no es projecta en termes d'identificació amb un nacionalisme català o espanyol, sinó en la defensa dels seus drets i la seva cultura davant dels nousvinguts.

Els objectius i límits d'aquest assaig

Per tal de reconstruir aquesta evolució hem estructurat l'estudi en quatre parts. La primera mostra la crisi del franquisme (1963-1975); la segona analitza la inviabilitat del «neofranquisme» (1975-1982); la tercera estudia l'evolució de la ultradreta des de la marginalitat política fins a l'«entrisme» en el sistema (1982-2006), la darrera incideix en la conformació d'una nova dreta populista a Catalunya (1999-2006). Cronològicament, la segona part és proporcionalment la més extensa, ja que durant els anys posteriors a la mort de Franco és quan aquest últim corrent és manifestà més actiu en les seves diverses expressions.

Cal assenyalar que aquest estudi no pretén ser «definitiu» ni «exhaustiu», en la mesura que al marge de les nostres recerques prèvies sobre la

ultradreta i els treballs de Carles Viñas sobre caps rapats i els seguidors radicals d'equips de futbol,² manquen recerques extenses i complementàries sobre l'evolució recent d'àmbits polítics molt diversos, començant pel falangisme o el carlisme. A més, les fonts escrites no són fàcils de consultar (sovint només es conserven en arxius privats) i manquen testimonis publicats de militants o protagonistes destacats. La realització d'entrevistes per part nostra (una font d'informació a la qual hem recorregut de manera sistemàtica) no sempre ha pogut cobrir de manera global l'espectre ideològic de l'extrema dreta però hem intentat que els testimonis fossin representatius dels diferents sectors, o bé significatius pel coneixement que en tenien.

En tot cas, sabem que analitzem un sector ideològic del qual és difícil copsar la importància de grups i grupuscles que han estat extraparlamentaris o electoralment irrellevants quan s'han presentat a qualsevol comici. Sóm conscients que correm el risc de sobrevalorar uns grups i d'infravalorar-ne uns altres, ja que en mancar-ne les dades o els resultats electorals de certa consistència, ens hem hagut de guiar per una suposada xifra de militants (sempre difícil d'esbrinar) i, sobretot, pel impacte eventual que tenen en termes socials o polítics. Per tant, queda oberta la possibilitat que recerques futures aportin nova llum sobre temes, col·lectius i personatges aquí apuntats i que alterin els punts de vista aquí sostinguts. Per aquesta raó, plantejem les nostres tesis i hipòtesis com a realitats obertes, i la discussió que puguem suscitar en aquest aspecte serà benvinguda, atès que el coneixement científic es construeix des del diàleg crític.

Quant a la metodologia emprada, hem intentat combinar la interpretació històrica amb la politològica i eventualment l'antropològica. Respecte de les citacions textuais, hem deixat en la llengua original les que eren en català o castellà i hem fet una traducció lliure de les escrites en altres idiomes. Pel que fa als errors ortogràfics i sintàctics, únicament els hem emfasitzat amb un eventual «[sic]» en moments puntuals, respectant els errors originals de les fonts. Quant a les organitzacions polítiques esmentades en l'obra, n'hem repetit sovint nom i sigles per facilitar la lectura. També n'hem reiterat algunes informacions amb

aquest objectiu. Igualment, hem remès a estudis nostres anteriors per evitar reiteracions de qüestions que ja hi havien estat desenvolupades i n'hem reproduït passatges, ja que considerem que continua essent vàlid el plantejament d'alguns temes que vam fer aleshores.

Quant als conceptes utilitzats, hem emprat en ocasions com a termes sinònims «ultradreta» o «extrema dreta», «dreta radical» i «neofeixisme», tot i que som conscients que aquestes dues darreres expressions al·ludeixen, en principi, a realitats polítiques diferents. Des d'un punt de vista abstracte, la noció de «dreta radical» designaria un sector polític difús que comprendria des de l'ala extremista dels partits de dreta conservadora fins als sectors moderats de les formacions ultradretanes. El terme «neofeixisme», també en sentit abstracte, designaria les formacions polítiques aparegudes en l'àmbit de l'extrema dreta durant la segona meitat dels anys seixanta, quan en aquest espectre polític es produïren canvis substancials de discurs i d'iconografia respecte a l'extrema dreta de la postguerra. Tanmateix, l'univers real de la ultradreta no valida aquestes distincions conceptuals: els sectors de dreta radical es confonen amb l'extrema dreta i les formacions ultradretanes satel·litzen sovint sectors neofeixistes. D'aquesta manera, els conceptes de «dreta radical», «neofeixisme» i «extrema dreta» únicament permeten distingir una realitat sense límits interns precisos entre els sectors que la integren. En tot cas, la definició d'aquests termes no és fàcil ni existeix un consens entre investigadors: un estudi de 1996, per exemple, comptà vint-i-vuit definicions de l'extrema dreta contemporània.³

Finalment, volem destacar que el fet d'obviar judicis de valor sobre personatges o fets descrits no reflecteix una absència de criteris per la nostra part, sinó que obeeix a la voluntat d'aportar anàlisis exemptes d'apriorismes ideològics. En aquest sentit compartim l'observació de l'historiador Walter Laqueur: «La història no és el tribunal de la història».⁴ La funció d'*Ultracatalunya* és oferir informació i elements d'anàlisi per tal de comprendre les dinàmiques històriques, polítiques i socials que han marcat un espectre ideològic. Demonitzar-lo, com assenyala el politòleg Pierre-André Taguieff, suposa un ajut més que limitat pel que fa a aquest propòsit: «L'anatema, per criminalització o bestialitza-

ció de l'adversari, és un acte autosuficient; però que, assumit com un argument en una argumentació, la destrueix de manera infal·lible i redueix el seu efecte al no res. [...] Cal escollir entre l'anàlisi i l'anatema, entre l'argumentació i la injúria».⁵ No escrivim, doncs, contra ningú, però tampoc per agradar ningú, ja que considerem que si l'historiador ha de tenir algun compromís en l'exercici de la seva professió no ha de ser amb una causa política, sinó amb la pretensió d'establir allò que realment va succeir en el passat i analitzar-ho en conseqüència, tot defugint mites i tòpics i evitant cotilles ideològiques.

Ultracatalunya tampoc no és un llibre taumatúrgic, que aporta «respostes» per afrontar els eventuais «problemes» que poden suposar la irrupció de grups, formacions i estats d'opinió de caràcter xenòfob o racista. Aquest plantejament és deliberadament cercat: davant de «llibres-denúncia» o interpretacions «codificades» de l'extrema dreta, hem optat perquè sigui el lector o lectora qui elabori les seves respostes o, millor, qui es plantegi les preguntes. Si ho aconseguim, haurem acomplert amb escriure les nostres fites.

Per últim, volem apuntar que *Ultracatalunya* tanca una llarga recerca sobre la ultradreta endegada fa dues dècades. Iniciada amb la nostra tesi doctoral sobre el neonazisme espanyol —publicada el 1995 amb el títol *Neonazis en España. De las audiciones wagnerianas a los skinheads (1966-1995)*—, va continuar amb *La tentación neofascista en España* (1998), que estudiava les raons de l'absència d'una ultradreta parlamentària a Espanya, i l'hem continuada amb estudis de marc cronològic i geogràfic molt ampli: *Ultrapatriotas. Extrema derecha y nacionalismo de la guerra fría a la era de la globalización* (2003) i, com a editor, *Political survival on the extreme right. European movements between the inherited past and the need to adapt to the future* (2005).⁶ Aquest nou treball vol tancar aquesta investigació amb l'estudi d'aquest espectre a Catalunya, del qual hem aplegat nombrosos testimonis i documents. Ens donaríem por molt satisfets si aquesta obra i les anteriors contribuïssin a obrir perspectives interessants que permetessin entendre un espai ideològic més estigmatitzat que investigat i si arribessin a apuntar vies profitoses per a futures recerques.